

THE RELATIONSHIP OF THE STATE AND LAW WITH CULTURE „WITH CHINESE SPECIFICITY“

Copyright © 2026 the Author/s
Peer review method: Double-Blind
Accepted: January 16, 2026
Published: February 11, 2026
Original scientific article
DOI suffix: 10.36962/NEC21012026-67

Givi Lobzhanidze

Doctor of Law

Professor, Georgian Technical University

ORCID: 0009-0005-4378-345X

E-mail: givi.lobzhanidze@gtu.edu.ge

Ketevan Akhobadze

National Academy of Sciences of Georgia

Doctor of Social Sciences (PhD)

Expert in the field of culture and art accredited
by the National Academy of Sciences of Georgia

ORCID: 0000-0003-0534-9124

E-mail: akhobadze21@gmail.com

ABSTRACT

The paper discusses: The state and law of China are not only in a complex and heterogeneous relationship with culture, but also a historically determined level of development of society, human ability and creative power, expressed in the forms and types of organization of people's life and activity, their mutual correspondence, and also in the material and spiritual values created by the people. A distinction is made between material and spiritual culture, and in a narrow sense, this term refers to the sphere of the spiritual life of the people, which is divided into branches (political culture, labor culture, speech culture, legal culture, etc.).

Culture (Latin cultura - processing) - is a set of material and spiritual values created by humanity in the aspect of socio-historical practice and in the process of creation, which characterize the historically achieved stage of development of society. In a narrower sense, they speak of material (technology, industrial experience, material values) and spiritual (science, art and literature, philosophy, morality, law, education, etc.) culture. Culture is a historical phenomenon, the development of which depends on the changes in the development of social life. It is a characteristic of a certain historical era (the culture of the ancient world, etc.), people or nation (for example, Greek, Roman culture, Chinese culture).

Culture can be an indicator of the level of individual, group or social, mental or moral development (for example, Chinese family culture).

As is known, the Chinese civilizational model does not create a clear boundary between law and culture in

the state. These institutional spheres were never considered as separate from each other. It is noteworthy that, unlike the Western tradition, where law was formed as an autonomous normative system, in Chinese thought it represented an organic continuation of ethical order; social culture and cosmological harmony. And the main directions of Chinese philosophy created such an intellectual matrix, on the basis of which order and legal practice in the state were determined by culture.

All this was well manifested in the following principles: law is not an autonomous system; it is a continuation of the cultural-ethical order; because culture is the basis of political order; the legitimacy of the state as an ethical-cosmological institution is based on moral authority and cosmological harmony; Law is a governance technology and its instrumentalization is balanced by cultural traditions and, most importantly, the state is an institutional form of cultural order.

About this, the American philosopher, professor at the University of California, **Herbert Fingarette** (born Herbert Borenstein, 1921 – 2018) wrote in his work “Confucius: The Secular As Sacred”: “For Confucius, society is fundamentally a sacred ceremony”¹.

It should be noted that this monograph has long been recognized as one of the most important philosophical books published on this topic.

Such a formulation reflects the cultural character of the Chinese state - that it is not merely a political organism, but a “civilizational ritual.”

Keywords: State and law, Chinese characteristics, family tradition, Chinese culture, cultural policy, Confucianism, Taoism, Buddhism, intercultural, name, honor, and justice.

1 Fingarette, 1972, p. 7

REFERENCES:

- Bell, D. A. (2015). The China model: Political meritocracy and the limits of democracy. Princeton University Press. ISBN # 9780691166452
- Berdiaev, N. (1990). Gosudarstvo [Государство]. Leningrad.(in russ.)
- Berdiaev, N. (1993). Eri da kacobrioba [Нация и человечество]. Tbilisi. <https://reso-kiknadze.de/bua/eri%20da%20kacobrioba.pdf>
- Berdzenishvili, A. (2011). Politikuri sotsiologia (2nd ed.). Tbilisi. <https://taxuna.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/11/amiran-berdzenishvili-politikuri-sociologia.pdf>
- Chitadze, N. (2011). Geopolitika. UDC 327.2 ო 673; „Universali”, gv. 440, Tbilisi. <https://digitallibrary.tsu.ge/book/2021/june/books/chitadze-geopolitika.pdf>(in Georg.)
- Chinetmcodneobis sapudzvlēbi [Fundamentals of Sinology]. (2025). (Collective authors). ISBN 978-9941-510-12-0; gv. 568. pab. „Qarchkhadzis gamomcemloba”. Tbilisi. (in Georg.)
- Chitanava, N. (1997). Gardamavali periodis sotsialur-ekonomikuri problema. Tbilisi. https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/526934/1/GardamavaliPeriodisSocialurEkonomikuriProblembiDaGadawyvetis_2009.pdf#(in Georg.)
- Constitution of Georgia. (2021). Tbilisi. (in Georg.)
- <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>; <https://www.parliament.ge>
- Constitution of CPR (2018); Конституция КНР. (in Russ.)
- Erqvania, T. (2024). Samartlis pilosopia. ISBN 978-9941-8-7256-3; gv/ 360. Pab. “Forma”. Tbilisi. (in Georg.)
- Filosofiuri leksikoni [Philosophical dictionary]. (1947). 15 ო 562; gv.725. Pab. “Sabchota Sakartvelo”; Tbilisi. (in Georg.)
- Fingarette, Herbert (1972). Confucius: The Secular As Sacred. Harper and Row. ISBN 0-06-131682-2.
- Garcia, H., & Miralles, F. (2022). Ikigai (Georgian ed.). gv. 214. pab. “Codna”, ISBN 978-9941-35-247-8; pab. “Kolori”. Tbilisi. (in Georg.)
- Jiang, S. (2018). China’s constitutionalism and the rule of law. Springer. <https://americanaffairsjournal.org/2019/08/china-and-the-rule-of-law/>
- Jolia, G. (2001; 2008). Saertashoriso etiketi. Gv.350; 172. ო 674; Tbilisi. (in Georg.) https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/462952/1/Etiketi_Da_Korespondencia_2008.pdf
- Kaminskaya, R. I., & Rakhimov, A. R. (1974). Pravovaya kul’tura i voprosy pravovogo vospitaniya [Правовая культура и вопросы правового воспитания]. 202 с. Moscow. (in Russ.)

18. Karchava L., Veshapidze Sh, Tsikelashvili S, „Georgia’s Perspective in the Context of Developing Economic Relations between China and the European Union“. Gv.8-22. In Georgian. ISSN 1512-4649(Print) ISSN 2667-9752(Online); <https://neweconomist.com.ge/media/documents/01-2025-17.04.2025.pdf>

19. Karchava L, Veshapidze SH, Chiabrishvili K. “Economic perspective of establishing strategic partnership between China and Georgia”. Gv.7-15. In Georgian. ISSN 1512-4649(Print) ISSN 2667-9752(Online)/ https://neweconomist.com.ge/media/documents/03-2023_-11_1QtBJxU.pdf

20. Liebman, B. L. (2014). Legal reform in China. *The China Quarterly*, 219, 165–188.

21. Lobjanidze, G. (2018). Kartuli sakhelmtsifosa da samartlis istoria. UDC 32(479.22)+34(479.22) ლ-765. Gv. 480. Pab. “bona kauza”. Tbilisi. (in. Georg)

22. Lobjanidze, G. (2024). Sakhelmtsifo samartali. ISBN 978-9941-8-4011-1; gv. 256. Saq.mec. erovn. Academia. Tbilisi. (in.Georg.)

23. Lobjanidze, G. (2025). Sesavali samartalmcod-neobashi. Tbilisi. (in Georg.)

24. Matuzov, N. C., & Malko, A. V. (2002). *Teoriya gosudarstva i prava* [Теория государства и права]. ISBN 5-85887-189-X. Saint Petersburg. (in Russ.)

25. Morgan, L. H. (1800). *Drevnee obshchestvo* [Ancient society]. Saint Petersburg. (in Russ.)

26. Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs. file:///D:/UserProfile/Downloads/_OceanofPDF.com_Soft_Power_-_Joseph_S_Nye_Jr.pdf

27. Peerenboom, R. (2002). *China’s long march toward rule of law*. Cambridge University Press. https://docviewer.yandex.ru/view/1354330539/?*en

28. P’irvelqopili sazogadoebis istoria [History of primitive society]. Pershits I drugie...(1986). Tbilisi. (in Georg.) <https://ebooks.tsu.ge/index.php/restricted/ge-books-restricted#p>

29. Sigua, S. (2023). Kulturis roli aghzrdzis sakitkshi. Zhurn. “Paraleli”, (14). (in Georg.)

30. Tukvadze, A. (1998). *Politikuri elita*. 5-89512-116-0; gv. 240. Pab. „Codna“. Tbilisi. (in Georg.)

31. Zhao, S. (2013). Cultural nationalism in contemporary China. *Journal of Contemporary China*, 22(82), 535–553. <https://doi.org/10.4324/9780203300480>

32. Akhobadze K, 2018. *State and Cultural Police*. ISBN 978-9941-26-296-8; Tbilisi. 210 p. “Universali” pabl. (in Georgian).

p.s. Some sources were searched using data from the AI platform ChatGPT, which has been verified by the authors.

სახელმწიფოსა და სამართლის კავშირი კულტურასთან „ჩინური სპეციფიკით“

გივი ლობჯანიძე

იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
პროფესორი
E-mail: givi.lobzhanidze@giu.edu.ge

ქეთევან ახოვაძე

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი (PhD),
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული
აკადემიის მიერ აკრედიტებული ექსპერტი
კულტურის და ხელოვნების სფეროში
E-mail: akhobadze21@gmail.com

აბსტრაქტი

ნაშრომში განხილულია: ჩინეთის სახელმწიფო და სამართალი არა მარტო რთულ და არაერთგვაროვან ურთიერთობაშია კულტურასთან, არამედ ეს არის საზოგადოების განვითარების ისტორიულად განსაზღვრული დონე, ადამიანის უნარი და შემოქმედებითი ძალა, გამოხატული ხალხის ცხოვრებასა და მოღვაწეობის ორგანიზების ფორმებსა და ტიპებში, მათ ურთიერთშესაბამისობაში და, აგრეთვე, ხალხის მიერ შექმნილ მატერიალურ და სულიერ ღირებულებებში. როგორც ცნობილია, განასხვავებენ მატერიალურ და სულიერ კულტურას, ხოლო ვიწრო გაგებით, ეს ტერმინი მიეკუთვნება ხალხის სულიერი ცხოვრების სფეროს, რომელიც ნაწილდება დარგების მიხედვით (პოლიტიკური კულტურა, შრომის კულტურა, მეტყველების კულტურა, სამართლებრივი კულტურა და ა.შ.).

კულტურა (ლათ. ცულტურა - დამუშავება) - საზოგადოებრივ-ისტორიული პრაქტიკის ასპექტში კაცობრიობის მიერ შექმნილი და ქმნადობის პროცესში მყოფი მატერიალური და სულიერი ღირებულებების ერთობლიობაა, რომელიც საზოგადოების განვითარების ისტორიულად მიღწეულ საფეხურს ახასიათებს. უფრო ვიწრო გაგებით მატერიალური (ტექნიკა, სანარმოო გამოცდილება, მატერიალური ღირებულებანი)

და სულიერი (მეცნიერება, ხელოვნება და ლიტერატურა, ფილოსოფია, მორალი, სამართალი, განათლება და ა.შ.) კულტურის შესახებ საუბრობენ. კულტურა ის ისტორიული მოვლენაა, რომლის განვითარება დამოკიდებულია საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების ცვლაზე. ეს, გარკვეული ისტორიული ეპოქის (უძველესი სამყაროს კულტურა და ა.შ.), ხალხის ან ერის (მაგალითად, ბერძნული, რომაული კულტურა, ჩინური კულტურა) დამახასიათებელია.

ცნობილია, რომ კულტურა შეიძლება იყოს ინდივიდუალური, ჯგუფური ან საზოგადოებრივი, გონებრივი ან ზნეობრივი განვითარების დონის მაჩვენებელი (მაგალითად, ჩინური საოჯახო კულტურა).

როგორც ცნობილია, ჩინეთის ცივილიზაციური მოდელი, სახელმწიფოში, სამართალს და კულტურას შორის - მკაფიო ზღვარს არ ქმნის. ეს ინსტიტუციური სფეროები, არასოდეს განიხილებოდა როგორც ერთმანეთისგან გამიჯნული. აღსანიშნავია, რომ დასავლური ტრადიციისგან განსხვავებით, სადაც **სამართალი** ავტონომიურ ნორმატიულ სისტემად ჩამოყალიბდა, ჩინურ აზროვნებაში იგი ეთიკური წესრიგის, სოციალური კულტურის და კოსმოლოგიური ჰარმონიის ორგანულ გაგრძელებას წარმოადგენდა. ხოლო ჩინური ფილოსოფიის ძირითადმა მიმართულებებმა კი ისეთი ინტელექტუალური მატრიცა შექმნეს, რომლის საფუძველზეც, სახელმწიფოში წესრიგი და სამართლებრივი პრაქტიკა კულტურით განისაზღვრებოდა.

ეს ყოველივე, კარგად გამოვლინდა შემდეგ პრინციპებში: **სამართალი ავტონომიური სისტემა არ არის; იგი კულტურულ-ეთიკური წესრიგის გაგრძელებაა, რადგან კულტურა - პოლიტიკური წესრიგის საფუძველია;** სახელმწიფოს, როგორც ეთიკურ-კოსმოლოგიური ინსტიტუტის ლეგიტიმაცია, მორალურ ავტორიტეტს და კოსმოლოგიურ ჰარმონიის ეფუძნება; სამართალი მმართველობითი ტექნოლოგიაა და მისი ინსტრუმენტალიზაცია, კულტურის ტრადიციებითა და ბალანსებული და უმთავრესი - **სახელმწიფო კულტურული წესრიგის ინსტიტუციურ ფორმას წარმოადგენს.**

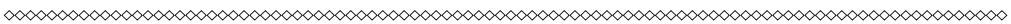
ამის შესახებ, ამერიკელი ფილოსოფოსი, კალიფორნიის უნივერსიტეტის პროფესორი **ჰერბერტ ფინგარეტი (Herbert Fingarette (born Herbert Borenstein, 1921 – 2018))** თავის ნაშრომში „*Confucius: The Secular As Sacred*“ / „*კონფუციუსი: სეკულარული, როგორც წმინდა*“ წერდა: „*კონფუციუსისთვის საზოგადოება, არსებითად, წმინდა ცერემონიაა*“ / „*For Confucius, society is fundamentally a sacred ceremony*“¹.

უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მონოგრაფია, დიდი ხანია, ამ თემაზე გამოქვეყნებულ, ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ფილოსოფიურ წიგნად აღიარეს.

ასეთი ფორმულირება, ჩინური სახელმწიფოს კულტურულ ხასიათს ასახავს - რომ იგი მსოფლიო პოლიტიკური ორგანიზმი კი არ არის, არამედ „ცივილიზაციური რიტუალია“.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო და სამართალი, ჩინური სპეციფიკა, საოჯახო ტრადიცია, ჩინური კულტურა, კულტურის პოლიტიკა, კონფუციანელობა, დაოსიზმი, ბუდიზმი, ინტერკულტურა, რეპუტაცია, ღირსება და სამართლიანობა.

1 Fingarette, 1972, p. 7

შესავალი

საერთო თვალთახედვით, კულტურა არის ყველაფერი ის, რაც შექმნილია ადამიანის მიერ, აქვს საფუძველი მის სულში და მისი შემოქმედების შედეგს წარმოადგენს. ამდაგვარ ღირებულებებს უნდა მივაკუთვნოთ სახელმწიფოც და სამართალიც. უფრო მეტიც, სახელმწიფოს წარმოქმნამ ბიძგი მისცა ნახტომს კულტურის განვითარებაში, გადასვლას ბარაროსობიდან ცივილიზაციაში¹. ზემოთ ნათქვამი ნიშნავს, რომ სახელმწიფომ განსაკუთრებით დიდი ზეგავლენა მოახდინა კულტურის განვითარებაზე. აღსანიშნავია, რომ სახელმწიფოს, როგორც კულტურული ღირებულებების გაგება, ძნელად მკვიდრდებოდა საზოგადოებაში.

XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში ჩამოყალიბდა სახელმწიფოს მიერ ადამიანის აბუჩად აგდების თეორია; რაშიც მთავარ „დამნაშავედ“ სახელმწიფოს მიიჩნევდნენ. მარქსიზმის იდეოლოგიების გარდა, რომლებიც სახელმწიფოში (და აგრეთვე სამართალში) ხედავდნენ მხოლოდ სოციალურ ბოროტებას, ამ თეორიას მხარს უჭერდა და გარკვეულწილად იზიარებდა რევოლუციამდელი რუსი ფილოსოფოსი ნ. ბერდიაევი, რომელიც ჯერ კიდევ 1907 წელს განიხილავდა სახელმწიფოს, როგორც ემპირიულ ცდუნებას და ამტკიცებდა, რომ სახელმწიფოს მსხვერპლად ეწირება ადამიანი, პიროვნება².

1 მორგანი, 1800
2 ნ. ბერდიაევი 1990, გვ 282

სახელმწიფოს არ წყალობდა გერმანელი ფილოსოფოსი ფრიდრიხ ნიცშეც, მისი აზრით, ყველაფერი, რაც განამტკიცებს ძალაუფლების შეგნებას, ძალაუფლების სურვილს და თვით ადამიანის ძალაუფლებას, რაც „ძალაუფლების იარაღია“, არის ცუდი. მათ შორის გულისხმობდა სახელმწიფოსაც¹.

სტატიის შექმნისას გამოყენებულია შედარებითი, ისტორიზმის, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდები.

ძირითადი ნაწილი

თანამედროვე სამოქალაქო საზოგადოებაში, მიუხედავად ბევრი წინააღმდეგობისა, სულ უფრო მატულობს სახელმწიფოს, როგორც კულტურული მოვლენის, ღირებულება. სახელმწიფო სულ უფრო იზრდება, როგორც ადამიანის თავისუფლების დაცვის, მისი მატერიალური და სულიერი კულტურის განვითარების ფაქტორი. მკვლევარ ს. სიგუას თვალსაზრისით, კულტურა ინსტიტუტურ ლტოლვათა მონესრიგება და ადამიანის ჰუმანიზმის შედეგია, ამიტომ, პიროვნების აღზრდის პროცესში, ერთ-ერთი უმთავრესი და გადამწყვეტი ფაქტორია. აღზრდა კი მომავლის პერსპექტივაა - როგორი იქნება ქვეყანა, საზოგადოება, პროგრესი, ინდივიდი². ამიტომაც, სახელმწიფო ზრუნავს მოზარდი თაობის განათლებაზე, ხელს უწყობს საკუთარ მოქალაქეთა საერთო და პროფესიული კულტურის განვითარებას; ამასთან, იცავს და უფრო ხელსაყრელ კაცობრიობის მიერ დაგროვილ მატერიალურ და სულიერ ღირებულებებს. ეს პროცესი ეხება ყველას და მათ შორის ჩინეთსაც.

სახელმწიფო განსაკუთრებულ გავლენას ახდენს პოლიტიკურ კულტურაზე, რომლის მატარებლად ითვლება საზოგადოება, პარტიები და პოლიტიკური ლიდერები, მოქალაქეები. პოლიტიკური კულტურის განვითარების შედეგად, თავის მხრივ, იქმნება საზოგადოების, სახელმწიფო ხელისუფლების ყველა განმტოების, პოლიტიკური სისტემის განვითარებისა და ნორმალური ფუნქციონირების მნიშვნელოვანი წინაპირობა.

სახელმწიფო ზრუნავს სულიერი კულტურის განვითარებაზე, ხელს უწყობს და აფინანსებს ბიბლიოთეკებს, მუზეუმებს, თეატრებსა და სხვა კულტურულ დაწესებულებებს.

სამართალი, შემოქმედების, კულტურული ღირებულებების დაცვის, ადამიანის კულტურული განვითარების ოპტიმალურ პირობებს ქმნის.

კულტურული უფლებები დაკავშირებულია არა მარტო საზოგადოების მიერ შექმნილ სულიერ და მატერიალურ ფასეულობებთან, არამედ განმტკიცებულია კანონმდებლობით. მაგალითად, საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლის ნორმით, რომლის შესაბამისად, სახელმწიფო ხელს უწყობს შემოქმედებით თავისუფლებას. კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-განვითარებას, კულტურულ ცხოვრებაში მოქალაქეთა შეუზღუდავ მონაწილეობას, კულტურული მემკვიდრეობის შექმნასა და განვითარებას, ეროვნულ და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებათა აღიარებას და საერთაშორისო კულტურულ ურთიერთობათა გაღრმავებას³.

სამართლის საფუძველზე ყალიბდება კულტურის განსაკუთრებული დონე, სამართლებრივი კულტურა, რომლის ცხოვრებაში გამტარებლად წარმოჩნდებიან მთლიანად საზოგადოება, სახელმწიფო ორგანოები და თანამდებობის პირები, სოციალური ჯგუფები, პოლიტიკური მოღვაწეები, მოქალაქეები. პოსტსაბჭოური ქვეყნებისათვის სამართლებრივი კულტურის განვითარება აქტუალური პრობლემაა, რადგან დიდი ხნის მანძილზე, მათ დამოუკიდებელი სამართალი არ გააჩნდათ და ამას სამართლებრივი ნიჰილიზმი მოჰყვა⁴.

რაც შეეხება ჩინეთს, მან პასუხი გასცა კულტურული რევოლუციის განხორციელების ყველა აუცილებელ პირობას, რომელიც მოიცავს სოციალისტური კულტურის განმასხვავებელ თავისებურებებს - ხალხურობა, კომუნისტური იდეურობა და პარტიულობა, მეცნიერული მსოფლმხედველობა, სოციალისტური კოლექტივიზმი, სოციალისტური პატრიოტიზმი და ინტერკულტურული ურთიერთობის განვითარებაში ხელმძღვანელ როლს ასრულებს კომუნისტური პარტია, რომელიც სოციალისტური სახელმწიფოს მთელ კულტურულ-აღმზრდელობით მოღვაწეობას განსაზღვრავს. სოციალიზმის პირობებში, კულტურა როგორც ეროვნული ფორმებით - მრავალგვარი, შინაარსით - სოციალისტური, თავისი სულისკვეთებითა და ხასიათით - ინტერკულტურული ფენომენი ისე გვევლინება. უფრო ინტენსიური ხდება ხალხებს შორის მატერიალური და სულიერი ღირებულებების გაცვლა, ჩინელი ხალხის კულტურული საგანძური სულ უფრო მდიდრდება ინტერკულტურული ხასიათის მქონე ქმნილებებით, რაც კომუნისტური საზოგადოების მომავალ, ერთიან, ზოგადსაკაცობრიო კულტურის ჩამოყალიბებას

1 ფილოსოფიური ლექსიკონი, თბ, 1947, გვ 418
2 სიგუა, კულტურის როლი აღზრდის პარალელი, N14 2023მ გვ 237
3 კონსტიტუცია. 2021;ჭითანავა (1997); Матузов. Малько 2002
4 ლობჯანიძე (2024), გვ, 183

განაპირობებს.

კულტურულმა რევოლუციამ სოციალისტური მშენებლობის პროცესში გამოიწვია ძირეული ცვლილებები საზოგადოების სულიერ ცხოვრებაში. კულტურის მიზანია ჰარმონიული, ყოველმხრივ განვითარებული პიროვნების, როგორც კულტურულ-ისტორიული პროცესის სუბიექტის, ჩამოყალიბება, მათი ურთიერთობა კი ქმნის სოციალურ საზოგადოებას „ჩინური სპეციფიკით“.

გ. ჯოლიას კულტურათა დახასიათებისას ჩინური კულტურა, რეაქციულ კულტურათა რიგს მიაკუთვნა¹. ისე როგორც ყველა ქვეყნის, ჩინეთის სამართლებრივი კულტურა, კულტურის საერთო სისტემის შემადგენელი ნაწილია, რადგანაც, სისტემაში შემავალი დარგები (რელიგია, მეცნიერება, პოლიტიკა, ეკონომიკა და ა.შ.) ავლენენ სპეციფიკურ კანონზომიერ კავშირს, რაც გულისხმობს სოციალური, სულიერი, პოლიტიკური და ეკონომიკური წყობით განაპირობებული საზოგადოებრივი ცხოვრების თვისობრივ მდგომარეობას, რომელიც სამართლებრივი მიღწევების, იურიდიული აქტების, სამართლებრივი ცნობიერების და მთლიანად სუბიექტის, ადამიანის, სხვადასხვა ჯგუფის, მთელი მოსახლეობის სამართლებრივი განვითარების მიღწევით, აგრეთვე, სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების მიერ ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის გარანტიის დონით გამოიხატება.

სამართლებრივი კულტურის ცნების ჩამოყალიბების ბევრი მცდელობაა, რომლებსაც ერთმანეთთან საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები გააჩნიათ. ეს გამოწვეულია იმით, რომ სამართლის სფეროში განსხვავებული სისტემები მოქმედებს. სამართლებრივი კულტურა, სამართლის სხვადასხვა ოჯახს, ერთნაირად არ ესმის. მიუხედავად ამის, მაინც შეიძლება მიახლოებითი ცნების ჩამოყალიბება და ჩვენი აზრით, შეცდომა არ იქნება, თუ მას ასე განვსაზღვრავთ: **სამართლებრივი კულტურა არის მოსახლეობის სამართლებრივი ცოდნის დონის ხარისხობრივი მდგომარეობა, რომელიც აისახება სამართალშემოქმედებითი ორგანოების მიერ მიღებული ნორმატიული აქტების ტექნიკურ და შინაარსობრივ მახასიათებლებში, სამართალშეფარდების აქტების კანონიერებაში, სამართლებრივი სისტემის სრულფასოვნებაში, მოქალაქეთა მართლშეგნებასა და მათ ყოველდღიურ ქცევაში, რომელიც ეტევა სამართლებრივ და ზნეობრივ ნორმათა ფარგლებში.** აქედან გამომდინარე, განვიხილოთ სამართლებრივი კულტურის მახასიათებლები.

საზოგადოების სამართლებრივი კულტურის

პირველ ნიშანს წარმოადგენს მოსახლეობის სამართლებრივი ცნობიერების განვითარების დონე, თუ რამდენად ღრმად აქვს ხალხს ათვისებული ისეთი სამართლებრივი ფენომენი, როგორცაა ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების, დავის გადაჭრის, კომპრომისების ძიების სამართლებრივი პროცედურის ღირებულება; რამდენად ინფორმირებულია მოსახლეობა სამართლებრივ საკითხებში; როგორია მოსახლეობის ემოციური დამოკიდებულება კანონთან, სასამართლოსთან, სხვადასხვა სამართალდამცავ ორგანოს, იურიდიულ საშუალებასა და პროცედურასთან; როგორია მოქალაქეთათვის განმარტება სამართლებრივი მოთხოვნების დაცვასთან თუ დაუცველობასთან დაკავშირებით და ა.შ.

სამართლებრივი ცნობიერების განვითარების დონე შეიძლება დაფიქსირებული იქნეს მხოლოდ რეალურ სამართლებრივ მოღვაწეობაში, სამართლებრივ ქცევაში, რომელსაც დამოუკიდებელი მახასიათებლები აქვს. სწორედ, სამართლებრივი კულტურის მეორე ნიშანს სამართალშემოქმედებითი საქმიანობის განვითარების დონე წარმოადგენს. ამიტომ, უპირველეს ყოვლისა, პარლამენტში და სხვა სამართალშემოქმედებით საქმიანობაში, დაკავებულნი უნდა იყვნენ იურისტები, ასევე, სამართლებრივ ურთიერთობებში გარკვეული ადამიანები, რომლებიც თავიანთ საქმიანობას დემოკრატიული და იურიდიული პრინციპების დაცვით განახორციელებენ.

საზოგადოების სამართლებრივ კულტურაზე, არსებითად, სამართალშეფარდებაც მოქმედებს.

სახელმწიფო აპარატის სამართალდამცავი საგამოძიებო ორგანოების სტრუქტურისა და დაქვემდებარების წესის სრულყოფის საკითხი, სამართლის ავტორიტეტის ამაღლების, მისი დამოუკიდებლობის გარანტიების განმტკიცების პრობლემები - უკავშირდება სამართალდამცავ ორგანოთა მუშაობის სრულყოფას, ახალი პრინციპების დანერგვას, ხელისუფლების მესამე განშტოების მართლმსაჯულების როლის ამაღლებას და ა.შ.

საზოგადოებაში, სამართლებრივი კულტურა, მნიშვნელოვნად განისაზღვრება მოქალაქეთა რეალური სამართლებრივი ქცევით, რომელიც სამართლებრივი კულტურის მესამე ნიშანია. იმით, თუ რამდენად იციან და დროულად ასრულებენ თავიანთ მოვალეობებს (მაგალითად, საგადასახადო დეკლარაციის შევსება), იცავენ აკრძალვებს და რამდენად სრულფასოვნად იყენებენ თავიანთ უფლებებს.

საზოგადოების სამართლებრივი კულტურის მეოთხე ნიშანია იურიდიული აქტების ანუ დოკუმე-

ნტების ტექსტების მთელი სისტემის განვითარების დონე. საზოგადოების სამართლებრივი კულტურის შეფასებისათვის ყველაზე დიდი მნიშვნელობა აქვს მეხუთე ნიშანს – კანონმდებლობის სისტემას, რომლის საფუძველს კონსტიტუცია წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების მთელი სისტემის განვითარების დონე, კანონების, ხელისუფლების ცენტრალური აღმასრულებელი ორგანოებისა და ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების აქტების ჩათვლით. ნებისმიერი იურიდიული აქტი უნდა იყოს სამართლებრივი, ანუ პასუხობდეს საზოგადოებრივ ცნობიერებაში გაბატონებულ წარმოდგენებს სამართლიანობაზე, თანასწორობასა და თავისუფლებაზე. კანონი სრულყოფილი უნდა იყოს ფორმის თვალსაზრისითაც: მოკლე, მკაფიო და გასაგები მოსახლეობისათვის, გამოქვეყნებული უნდა იყოს ყველასათვის მისაწვდომ საინფორმაციო საშუალებებში და ა.შ. კანონის ხარისხზე მეტყველებს მისი რეალიზაციის მექანიზმი (ინსტიტუციონალური, ორგანიზაციული, პროცედურული, ფინანსურ-ეკონომიკური და სხვა), რომელსაც ტექსტი შეიცავს. საზოგადოების სამართლებრივი კულტურის ხარისხის განსაზღვრისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს ინდივიდუალური სამართლებრივი აქტების მდგომარეობაც. ესენია: სამართალშეფარდებითი (სასამართლოს გადაწყვეტილება და განაჩენი, გამოძიების დადგენილება, პროკურორის აქტი, ადმინისტრაციულ-მმართველობითი სფეროს დოკუმენტები და ა.შ.) და სამართალ-სარეალიზაციო (სამეურნეო ხელშეკრულებები და ა.შ.) დოკუმენტები.

ჩამოთვლილი სამართლებრივი აქტების, აგრეთვე სამართლებრივი ხასიათის სხვა (მეცნიერულ-პუბლიცისტური) ტექსტების ანალიზის საფუძველზე, შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა არა მარტო საზოგადოების სამართლებრივი მდგომარეობის, არამედ მთლიანად, ჩინეთის კულტურის განვითარების დონესთან დაკავშირებით¹.

სამართლებრივი კულტურა არ იზომება მარტო ნორმატიული აქტების სარისხით, ამის თაობაზე შ.ლ. მონტესკიე წერდა - ჩემთვის მთავარია არა კანონების ხარისხი, არამედ ხალხის დამოკიდებულება მისადმი. ამ საზომით ჩინელი ხალხი მისაბაძია „კანონმორჩილების“ თვალსაზრისით. ესეც - კულტურის ნაწილია. ჯერ კიდევ ძველი ჩინეთის სამართლებრივი კულტურის ნარატივებმა, დადებითი როლი ითამაშა შემდგომი პერიოდის სამართლის ფილოსოფიისა და სამართლებრივი

კულტურის კონცეფციების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, რადგანაც ძირითადად დებულებებმა შემდგომი ასახვა ანტიკური ხანის სამართლებრივ მოძღვრებებში ჰპოვეს.

თანამედროვე ჩინეთის სამართლებრივი კულტურა ახალ „რელსებზე“ დგება, რაც დაკავშირებულია მსოფლიო სამართლებრივი ოჯახების ფორმირების პროცესთან, მხედველობაშია სოციალისტური სამართლის სისტემის რეფორმაცია. როგორც ცნობილია, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, სოციალისტური სამართლის სისტემაში დარჩა ჩინეთი, ვიეტნამი, ჩრდილოეთ კორეა და კუბა. ჩინეთის სამართლის სისტემა გაცილებით ჩქარი ტემპით ისწრაფვის კონტინენტური ევროპის სამართლებრივი ოჯახისკენ, ამიტომ, დღეის მდგომარეობით, შერეული სამართლის სისტემის ნაწილია, რომელზეც აგებულია სამართლებრივი კულტურა.

ჩინეთის სოციალისტური გარდაქმნის პროცესი, პოლიტიკური და ეკონომიკური ცვლილებების ბაზაზე, შესაძლებელია და უზრუნველყოფს საამისოდ აუცილებელ ყველა წინამძღვარს. კულტურული მემკვიდრეობა, ღირებულებები ხდება, პირველ რიგში, ძალაუფლების ხალხის ხელში გადასვლის საშუალება. სოციალური სისტემის კულტურის ძირითადი ამოცანები არის ის, რომ დროის გარკვეულ მონაკვეთში ხორციელდება სახალხო განათლების მთლიანი გარდაქმნა, როდესაც ხალხის ფართო მასები, კულტურის მიღწევებს ეზიარა. ამით შეიქმნა: სახელმწიფოებრივი, საზოგადოებრივი ცხოვრების, სამეურნეო-ორგანიზაციული მართვის ახალი ფორმების ძიების, სოციალისტური ინტელიგენციის კადრების აღზრდისა და ახალი, სოციალისტური კულტურის ჩამოყალიბების აუცილებელი პირობები. „ჩინური სპეციფიკით“, კულტურული რევოლუციის ეს ამოცანები საერთოა ყველა სოციალისტური ქვეყნისათვის, მიუხედავად მახასიეთებლების განსხვავებისა. თავის დროზე, ჩინეთის მოსახლეობის უმრავლესობაც წერა-კითხვის უცოდინარი იყო, მაგრამ შეძლეს, ნახტომისებური სვლით მიეღწიათ წარმატებისათვის ყველა სფეროში.

ჩინეთის კონსტიტუციის მე-19 და 20-ე მუხლებით, სახელმწიფოს მიერ, ტარდება ღონისძიებები - კულტურული დაწესებულებების გაფართოების, აგრეთვე, სამეცნიერო და კულტურის დონის ამაღლების თვალსაზრისით, მთელს ქვეყანაში².

ინგლისელი სოციოლოგის ენტონი გიდენსის თეორიით, პატარა ერებისგან განსხვავებით, დიდი

THE NEW ECONOMIST / ახალი ეკონომისტი

1 ლობჯანიძე 2025, გვ. 164
2 Конституция КНР, (2018), ст. 19-20,

ერების მიერ სოციალურ და პოლიტიკურ სფერო-ებში განხორციელებული ცვლილებები, მიმდინარეობს გამდიდრებასა და მეტოქეებზე, სამხედრო უპირატესობის მოპოვებისათვის¹. ამ მართონში არიან ჩაბმული სუპერსახელმწიფოები და მათ შორის ჩინეთიც, რომლის ხელისუფლების მიერ ქვეყნის შიგნით და, ასევე, საგარეო პოლიტიკაში მიღებული გადაწყვეტილებები, პირდაპირ აისახება ხალხის ცნობიერებასა და კულტურაზე, რასაც „ჩინურ სპეციკიკას“ უწოდებენ.

აღმოსავლეთის ყველა დიდი კულტურა თავისთავად უნიკალურია. მათ შორის, გამორჩეული ადგილი ჩინეთს უკავია თავისი სპეციფიკური და უჩვეულოდ ძლიერი სოციალურ-კულტურული გენოტიპის ჩამოყალიბებით და არ ახასიათებს რყევები, როგორც სხვა ცივილიზაციებს².

მკვლევრების თვალსაზრისით, რაც ჩვენთვის მისაღებია, ჩინეთის მომავადობელი ხიბლი, სწორედ მის მდიდარ კულტურაშია. იგი ღირებულებებზე დაფუძნებული ფუნდამენტური სისტემაა, არსებითი და ძირეული ცხოვრების სტილით, სიღრმისეული აზროვნების წესითა და მნიშვნელოვანი ესთეტიკური მახასიათებლებით, რომლებიც საუკუნეების მანძილზე, უწყვეტად ასაზრდოებს ჩინური კულტურის ყველა განშტოებას³.

რა იგულისხმება „ჩინური კულტურის სპეციფიკაში“? - ეს არის ჩინური კულტურის თავისებურებები...

გთავაზობთ მათ მოკლე ანალიზს: ჩინური კულტურა მსოფლიოს ერთ-ერთი უძველესი და ყველაზე რთული ცივილიზაციაა, რომელიც ათასწლეულებს მოიცავს და გავლენას ახდენს აღმოსავლეთი აზიის ყოფის თითქმის ყველა ასპექტზე. იგი ღრმად არის ფესვგადგმული ტრადიციებში, ფილოსოფიაში, სოციალურ სტრუქტურასა და სულიერ რწმენებში, რომლებიც ათასობით წლის განმავლობაში ვითარდებოდა. შემოთავაზებულ მასალაში მიმოხილულია ჩინური კულტურის ძირითადი თავისებურებები, მათ შორის ფილოსოფიის საფუძვლები, ოჯახური სტრუქტურა, სოციალური ეტიკეტი, თვითგამოხატვა, რელიგიური რწმენებისა და ტრადიციის როლი თანამედროვე ჩინურ საზოგადოებაში.

ძველ ჩინეთში ცერემონიის 30 ათასამდე სახეობას ითვლიდნენ. კერძოდ, როგორ დავაკაკუნოთ კარებზე, როგორ ავდგეთ, დავჯდეთ, ავილოთ ფინჯანი ჩაით და ა.შ. ყველაფერი მკაცრად იყო

განსაზღვრული. ფეოდალთა და დიდგვაროვანთა ბავშვები მათ ათვისებაზე საკმაოდ დროს ხარჯავდნენ, თუმცა ასეთი არაბუნებრივი, ხელოვნური, გართულებული ეტიკეტი, მდიდრებსა და ღარიბებს შორის დაცილებას კიდევ უფრო ზრდიდა და ე.წ. „ჩინურ კედელს“ ქმნიდა.

ასე მარტო ჩინეთში არ იყო. ყველა ქვეყანას და ყველა დროში, მმართველი, გაბატონებული კლასის ხელთ არსებული საშუალებებით, მათ შორის, მანერებითა და ქცევის ნორმებით ღარიბებისგან განცალკევებას, გამოყოფას ცდილობდა⁴.

თანამედროვე პოლიტიკურ თეორიაში სახელმწიფოს, სამართლისა და კულტურის ურთიერთმართება როგორც ძალაუფლების ლეგიტიმაციის, სოციალური ინტეგრაციისა და ღირებულებითი ნორმების ინსტიტუტის ცენტრალიზებული მექანიზმი, ისე განიხილება. დასავლურ ლიბერალურ მოდელში სამართალი, როგორც წესი, კულტურისგან, ფორმალურად, გამიჯნულ, ნორმატიულ-რაციონალურ სისტემად აღიქმება. თუმცა ჩინეთის შემთხვევაში, განსხვავებულ კონფიგურაციას ვხედავთ, რომელიც შემდეგნაირად გამოიყურება: **სამართალი, კულტურულ-ცივილიზაციური მატრიცის ორგანული ნაწილად ფუნქციონირებას და სახელმწიფო კი კულტურის მეშვეობით, საკუთარი ლეგიტიმაციის რეპროდუცირებას ახდენს.**

ჩინური მოდელი, ინდივიდუალისტური სამართლებრივი პრინციპებით არ მოქმედებს. ის კონფუციანური ეთიკური წესრიგის, კოლექტივიზმის და ჰარმონიის იდეაზე დგას. ჩინური კულტურის ფილოსოფიური საფუძვლები კი კონფუციანობა, დაოსიზმი და ბუდიზმია.

კონფუციანობა - კონფუციმ (551-479 წ.წ. ჩ.წ.-აღ-მდე) დააფუძნა, რომლისთვისაც მთავარია მორალი, სოციალური ურთიერთობები, სამართლიანობა და გულწრფელობა. იგი მხარს უჭერს იერარქიულ საზოგადოებას, რომლის ყველა წევრს განსაზღვრული როლი აქვს. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მშობლებისა და წინაპრების პატივისცემას. ერგულებასა და რიტუალურ წესრიგს; ხშირად ასოცირდება ავტორიტარულ ტრადიციებთან. კონფუციანიზმში არის უამრავი საინტერესო პასაჟი. მაგ., ერთ-ერთი ავტორის მოსაზრებით, ადამიანიც „ღვთაებრივი კეთილშობილების“ მქონე არსებაა. უშუალოდ ეს კონტექსტი, ძირითადი უფლებების თეორიის გააზრების თვალსაზრისით, თანამედროვე სამართლებრივი დისკუსიების ნა-

1 ბერძენიშვილი ა. 2011, გვ. 293
2 ჩინეთმცოდნეობის საფუძვლები, 223ლი? გვ 527
3 იქვე, გვ. 528
4 ჯოლია 2001 გვ 137

ნილია¹.

ტრადიციულ თვალსაზრისზე და შეხედულებებზე დაყრდნობით, კონფუცი ავითარებს სახელმწიფოს პატრიარქალურ-პატერნალისტურ კონცეფციას. **სახელმწიფო** მის მიერ განიხილება როგორც **დიდი ოჯახი**, იმპერატორის ('ხეცის ძის') ხელისუფლება - ოჯახის მამის ძალაუფლების, ხოლო მმართველთა და ქვეშევრდომთა ურთიერთდამოკიდებულება - ოჯახურ ურთიერთობათა იდენტურია, სადაც უმცროსი დამოკიდებულია უფროსზე. კონფუციის მიერ წარმოსახული სოციალურ-პოლიტიკური იერარქია აგებულია ადამიანთა უთანასწორობის პრინციპზე. იგი ადამიანების „მდაბიობად“ და „წარჩინებულებად“ დაყოფისა და ერთის მეორისადმი მორჩილების კანონზომიერებას ასაბუთებდა².

დაოსიზმი, რომლის საფუძველი ლაო ნის დაწერილ დაო დე ცინგ-შია წარმოდგენილი, ქადაგებს ბუნებასთან ჰარმონიაში ცხოვრებას. იგი აქცენტს აკეთებს სიმარტივეზე, სპონტანურობასა და ბუნებრივ ნაკადში ჩაურევლობაზე.

დაოსიზმი (ტაოიზმი) უძველესია ჩინურ რელიგიურ კულტურაში, ამიტომ დაოსტურ ტაძრებში ყოველთვის ათზე მეტი დღესასწაული აღინიშნება: მათ შორის, დაოსტური დღე მთვარის კალენდრით ყოველ 15 თებერვალს³.

ბუდიზმი, რომელიც ჩინეთში ინდოეთიდან გავრცელდა, შერწყმულია ადგილობრივ ტრადიციებთან. ბუდიზმში ძირითადია კარმა, რეინკარნაცია და მედიტაცია. ჩინეთში განავითარდა მისი სკოლები, როგორცაა ჩანი (შემდგომში, ზენი იაპონიაში).

კონფუციმ დაამკვიდრა, სახლხთა ურთიერთობის სრულიად ახალი კულტურა. მან ასწავლა ადამიანებს არა მარტო უძველესი სტრადიციებით ტკბობა, არამედ ამ პროცესს ახლებული აღმოსავლური, სული შთაბერა. მას, უპირველეს ამოცანად, ადამიანთა სულიერი მგდომარეობის განმტკიცება, ხოლო აღზრდა, ქცევის ნორმების სრულყოფით მიაჩნდა⁴.

თანამედროვე ბუდისტურ ეთიკაში მიმდინარეობს დისკუსია იმის შესახებ, ეწინააღმდეგება თუ არა ბუდისტურ რელიგიურ მოძღვრებებს ადამიანის ძირითადი უფლებების ინდივიდუალისტური კონცეფცია. ბუდიზმში არსებითი პოსტულატია საკუთარი ეგოცენტრული მისწრაფებების დამა-

რცხება. მიუხედავად ამ კონტექსტისა, ბუდიზმის თანამედროვე თეორეტიკოსები ძირითადი უფლებების თეორიას ამავე რელიგიის საფუძველბთან წინააღმდეგობაში მყოფ კატეგორიად არ განიხილავენ⁵.

ჩინურ კულტურაში დასახელებული სამი მოძღვრება თანაარსებობს და ხშირად ერთმანეთშია გადაჯაჭვული. **ჩინური კულტურის ქვაკუთხედი - ოჯახია**. იგი ფუნქციონირებს კონფუციანურ ჩარჩოში, რომელშიც კოლექტიური კეთილდღეობა ინდივიდუალურ კეთილდღეობაზე მაღლა დგას. ხშირად დიდი და გაფართოებული ოჯახები ერთად ცხოვრობენ ან მჭიდრო კავშირებს ინარჩუნებენ. დიდი ოჯახების მიმართ ასეთ დამოკიდებულებას ვხვდებით ძველ საქართველოშიც, ნ. ხიზანიშვილი წერს - საგვარეულო ცხოვრება, ხელს არ უწყობს გაყრას, ასე ყოფილა ძველად ყველგანო და მაგალითად მოჰყავს ძველი ინდოეთი და ჩინეთი, ასეა ჩვენს მთაშიც⁶.

შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სამართალი ჩინურ მოდელში, კულტურის გაგრძელებაა და არა მისი ნეიტრალური მარეგულირებელი.

ჩინეთში წინაპართა თაყვანისცემა კულტურის განსაკუთრებული მახასიათებელია. ითვლება, რომ გარდაცვლილი წინაპრები გავლენას ახდენენ ცოცხალთა ცხოვრებაზე. ასეთი პატივისცემის გამოვლინებაა წმენდის დღესასწაული (ქინგმინგ ფესტივალი), როცა ოჯახები საფლავებს ასუფთავებენ და საჭმელს სწირავენ⁷.

გამორჩეულია ჩინური მშენებლობის კულტურა, მაგალითად: ჩინეთის მონარქები და მათი ოჯახების წევრები შესანიშნავ არქიტექტურულ შენობებში ცხოვრობდნენ, სადაც ტარდებოდა სახელმწიფო ცერემონიები და რელიგიური რიტუალები, ყველა მათგანი შემორჩენილი არ არის, მაგრამ დღეს არსებული არქიტექტურული ხელოვნების უზადო ნიმუშს წარმოადგენს. მაგალითად პეკინის ე.წ. 27 ჰ-ზე გაშენებულია პავილინებით, ტაძრებით, „აკრძალული ქალაქის“ სამეფო კომპლექსი, 8000 დარბაზით და ოთახით, 17 სასახლით.

ჩინური ენა თვითონვე გამოხატავს კულტურულ თავისებურებას. ჩინური ენის სირთულის შესახებ მრავალი მითი და გამოთქმა არსებობს. ქართველები ხშირად ისეთ რამეს, რაც რთულია და ჩვე-

THE NEW ECONOMIST / ახალი ეკონომისტი

1 ერქვანია 2024 გვ 121
2 ტუკვაძე 1998, გვ. 41
3 ჩინეთმცოდნეობის საფუძველები, გვ 360
4 ერქვანია, სამართლის ფილოსოფია, გვ121
5 ჯოლია 2001 საერთაშორისო ეტიკეტი გვვ 165
6 ლობჯანიძე 2018 გვ. 266
7 ჩინეთმცოდნეობის საფუძველები, გვ 540

ნთვის გაუგებარია, „ჩინურს“ ეძახიან¹. მანდარინი, რომელიც ოფიციალური ენაა, იყენებს ლოგოგრაფიულ იეროგლიფებს. თითოეული იეროგლიფი წარმოადგენს სიტყვას ან მნიშვნელობის შემცველ ერთეულს, ხშირად ისტორიული ან პიქტოგრაფიული მნიშვნელობით (ჩინურ ენათა ჯგუფი ათ ძირითად დიალექტს მოიცავს).

ჩინური დამწერლობა ერთ-ერთია იმ უძველეს დამწერლობათა შორის, რომლებიც შექმნის დღიდან თანამედროვეობამდე უწყვეტად გამოიყენება. აზიაში მას ისტორიულად უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა და დიდი გავლენა მოახდინა სხვადასხვა ქვეყნის - მაგალითად, იაპონურ, ვიეტნამურ და კორეულ დამწერლობებზე².

წერილი ენა ასრულებს კულტურული ერთიანობის როლს, მიუხედავად იმისა, რომ ჩინეთში უამრავი დიალექტი არსებობს, წერილი ენა, ძირითადად, ერთიანია.

ჩინური კულტურის ნაწილია ქალაქის ფულის ერთეულის შემოღება, რაც ეკონომიკის სფეროში რევოლუციას წარმოადგენდა. ქალაქის ფულმა გამოანთავისუფლა ოქრო, ვერცხლი, სპილენძი და სხვა მეტალები, რომელსაც იყენებდნენ მონეტების მოსაჭრელად. კომფორტული გახდა ქალაქის ფულის შენახვა, გადატანა და გამოყენება პრაქტიკაში.

ჩინელებს მიზაძა იაპონიამ და სხვა აზიურმა სახელმწიფოებმა, ევროპაში კი ქალაქის კუბიურების დამზადება ინგლისელებმა დაიწყეს.

ჩინურ კულტურაში მონარქის დაკრძალვის განსხვავებული წესი არსებობდა. ეს პროცესი ბრწყინვალეობითა და დიდებულებით სრულდებოდა, შენდებოდა მონუმენტები, იგებოდა აკლამები და ა.შ. ძველ ჩინელებს სწამდათ, რომ გარდაცვლილ მონარქს მარადიულ სასუფეველში სიმდიდრე და მომსახურება სჭირდებოდა. 1974 წელს ჩინელმა გლეხებმა ციანის პროვინციაში, ჭის თხრის დროს, უდიდეს მინისქვეშა კომპლექსს მიაკვლიეს, რომელიც ჩინეთის ერთ-ერთი ძველამოსილი იმპერატორის ცინ შიხუანდის (ძვ.წ. მე-3 ს.) სამეფო აკლდამა აღმოჩნდა. მსგავსი ნაგებობები მრავლად არსებობს³.

ჩინურ საზოგადოებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ეტიკეტს და სოციალური ჰარმონიის შენარჩუნებას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი კონცეფციაა „სახე“ (მიანძი), ადამიანის რეპუტაცია და ღირსება. „სახის დაკარგვა“ ან სხვისთვის, მისი

დაკარგვის ხელშეწყობა - მიუღებელია.

პატივისცემის ნიშნებია ფორმალური მისალმება, ხანდაზმულებისადმი მოწინება და მოკრძალებული ქცევა. სტუმართმოყვარეობა მნიშვნელოვანი ღირებულებაა და სტუმრებს განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ.

ჩინური კულტურა მდიდარია დღესასწაულებით, რომელთაგან ბევრი მთვარის კალენდარზეა დაფუძნებული და სიმბოლურ დატვირთვას ატარებს:

- ჩინური ახალი წელი (გაზაფხულის ფესტივალი): 15-დღიანი ზეიმი, რომელი ოჯახის გაერთიანებას, ფოიერვერკებსა და წითელ დეკორაციებს მოიცავს.

- შუა შემოდგომის ფესტივალი: აღინიშნება მთვარის ფორმის ნამცხვრებითა და ფარნებით. პატივს მიაგებენ მთვარესა და ოჯახის ერთიანობას.

- დრაკონის ნავის ფესტივალი: დრაკონის ნავის რბოლებითა და ბრინჯით დამზადებული კერძების ჭამით აღინიშნება.

ჩინური კულტურის ნაწილია ორთაბრძოლობის რამდენიმე მიმართულებით განვითარების ხელოვნება, მათგან ერთ-ერთია ტაიჩი (ტაი ჩუ ვან), რომელიც ათასობით წელიწადს ითვლის ბუდიზმსა და კონფუციზმთან ერთად: იგი ძალიან პოპულარულია აღმოსავლეთ ქვეყნებში, მათ შორის იაპონიაშიც.

თაი ჩი, თავდაპირველად, იყო ნინძა, შინაგანი საბრძოლო ხელოვნება, რომელიც ხელს უწყობდა პიროვნულ განვითარებას, ასევე მიიჩნეოდა სხეულისა და გონების სამკურნებლად. ჩინეთის მთავრობამ ტაიჩი აღიარა, როგორც ვარჯიში. მან დაკარგა თავდაპირველი კავშირი საბრძოლო ხელოვნებასთან და იქცა ყველასათვის ხელმისაწვდომ ჯანმრთელობის წყაროდ⁴.

მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე ეპოქაში, გაზრდილია გლობალიზაციისა და კულტურული ურთიერთობის გავლენათა კოეფიციენტი, რამაც კომპლექსური ცვლილებები გამოიწვია,⁵ ნარჩუნდება ეროვნული კულტურის ფასეულობები.

ჩინური ხელოვნება დღესაც გამოხატავს ღრმა პატივისცემას ბუნების, გარემოს ბალანსის მიმართ. მკვლევრების თვალსაზრისით, ჩინური კულტურაში ტრადიციული ფერწერა და კალიგრაფია კონცენტრირებულია ფუნჯის ტექნიკასა და ბუნების თემებზე, როგორებიცაა პეიზაჟები, ფრინველები და ყვავილები, რომლებსაც სიმბოლური მნიშვნელობა გააჩნიათ:

1 ჩინეთმცოდნეობის საფუძვლები, გვ 470
2 იქვე, 482-502
3 ჯოლია, 2001, 309
4 გარსია.....2022, გვ 174
5 ჯოლია გვ.81

• ნითელი ფერი აღნიშნავს ბედნიერებასა და წარმატებას, გაიგივებულია მამაკაცურ აქტიურ სანყისებთან, და ა.შ.;

- რიცხვი 8 - სიმდიდრესთან ასოცირდება;
- დრაკონი წარმოადგენს ძალაუფლებას და ხშირად იმპერატორებთან ასოცირდება.
- დიდ სიხარულს ანიჭებთ ნითელი და მწვანე ყვავილები.

ჩინური სამზარეულო კულტურული იდენტობის საფუძველია. იგი გამოირჩევა რეგიონული მრავალფეროვნებითა და გემოს ბალანსით (ტკბილი, მჟავე, მწარე, ცხარე, მარილიანი) სიჩუანის ცხარე კერძებიდან დაწყებული, კანტონური დელიკატესებით დამთავრებული. ჩინეთში ზვიგენის სუპს განსაკუთრებული ფორმის კერამიკული კოვზებით მიირთმევენ. აქ საკვები, არა მარტო აუცილებლობა, არამედ სოციალური და კულტურული მოვლენაცაა, რადგანაც ნ. ბერდიაევის თვალსაზრისით, ეროვნულ კულტურათა და ცხოვრების სახეთა ქმნილება ვერ ეგუება გარეგან, იძულებით დასაზღვრას, იგი არ არის აღსრულება რაიმე მოხვეული კანონისა, იგი თავისუფალია, მასში შემოქმედებითი სილაღა. დაკანონებული ნაციონალიზმი და დაკანონებული ჰუმანიზმი ორივე ერთნაირად თრგუნავს შემოქმედებით გაქანებას¹, მათ შორის კულტურის სფეროს განვითარებას.

ამის მიუხედავად, XX საუკუნის ბოლოდან მოყოლებული, სწრაფმა მოდერნიზაციამ მრავალი ცვლილება მოიტანა. ურბანიზაციამ, ეკონომიკურმა რეფორმებმა და გლობალიზაციამ მნიშვნელოვნად შეცვალა საზოგადოების ფასეულობები, განსაკუთრებით ახალ თაობაში, თუმცა ტრადიცია კვლავ რჩება ძლიერ საფუძველად. მთავრობა და საზოგადოება უფრო მეტად ცდილობენ კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებას, როგორცაა კლასიკური ლიტერატურა, ტრადიციული ფესტივალები და კონფუციანური ღირებულებები.

ჩინურ კულტურაზე უამრავი ნაშრომი დაინერა გამსხვავებულ ჭრილში. ცნობილი ამერიკელი ანთროპოლოგი და კროს-კულტურების მკვლევრის **ედუარდ ჰოლის (Edward Twitchell Hall Jr. 1914-2009)** მიერ აღწერილი მაღალი კონტექსტის მქონე ჩინური კულტურა - არაპირდაპირია, მასში უხვადაა არავერბალური მინიშნებები და თანამოსაუბრეთა ურთიერთგაგებას მოითხოვს.

ნიდერლანდელი სოციოლოგის **ჰერტ ჰოფსტედის** კულტურული ცვლილებების განზომილებათა

სქემას თუ გამოვიყენებთ, ის ჩინეთის კულტურის ისეთ ასპექტს წარმოაჩენს, როგორცაა ძალაუფლების მაღალი მიმდებლობა, რაც საზოგადოების იერარქიული დაყოფის, ძალაუფლებისა და ასაკობრივი უპირატესობის პატივისცემას გამოხატავს. ამასთან, ჰოფსტედეს გაურკვევლობის თავიდან არიდების განზომილებაში ნათლად ჩანს ჩინური კულტურის თანაბარი ლტოლვა ბუნდოვანებისა და კანონზომიერებისაკენ².

ჩინელებს კომუნიკაციის სფეროშიც განსაკუთრებული ახასიათებთ. ამიტომ მკვლევრები, არც ამ ნახნაგს ტოვებენ უყურადღებოდ. სწორედ აქედან გამომდინარე, ბრიტანელი ლინგვისტის, **რიჩარდ ლუისის (Richard D. Lewis, დაბ. 1930)** მოდელი ჩინურ კულტურას ახასიათებს, როგორც არაპირდაპირი კომუნიკაციის სტილის მქონე „რეაქტიულ“ კულტურას, რაც, ასევე, ეხმიანება ჰოლის მაღალი კონტექსტის კომუნიკაციის სტილს.

სამივე მეცნიერის განზომილებები გვაძლევს საშუალებას, მრავალი კუთხით განვიხილოთ ჩინური კულტურა, გამოვყოთ მისი მთავარი ღირებულებები და მახასიათებლები, როგორცაა, კოლექტივიზმი, ძალაუფლების პატივისცემა, ჰარმონიისკენ სწრაფვა, არაპირდაპირი და ნაგულისხმევი კომუნიკაციის ფორმა, მოქნილობა დღის განრიგის დაგეგმვისა და გადაწყვეტილების მიღებისას და სხვ³.

ცალკე მსჯელობს თემა სავაჭრო ურთიერთობების გადაკვეთა, კულტურის რეცეფციასთან, ამის მაგალითად შეიძლება განვიხილოთ „დიდ აბრეშუმის გზის“ გავლენა კულტურის განვითარებაზე. სადაც თავის დროზე ჩართული იყო საქართველოც და ამ ისტორიულ გზის ქვეყნების კულტურა ურთიერთზეგავლენას ახდენდა, რაც საერთაშორისო ხასიათს ღებულობდა.

ჩინეთის ხელისუფლების საგარეო პოლიტიკის სფეროს გაფართოების პროგრამაში, მნიშვნელოვანი ადგილი კულტურულ ექსპანსიას ეკისრება. 2004 წელს, ჩინეთის მთავრობამ, მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, 100-ზე მეტი „კონფუციური ინსტიტუტის“ შექმნის პროგრამა მოინონა. ამ ინსტიტუტების მიზანია ჩინური კულტურისა და ენის გავრცელება⁴.

„მშვიდობიანი აღზევების“ სტრატეგიის შედეგად, ჩინურმა კულტურამ ნელ-ნელა შეაბიჯა მანამდე არ არსებულ სივრცეებში და ამ გზით, ჩინეთი, დასავლეთის თვალსაწიერშიც იმიჯს და ავტორიტეტს აუმჯობესებს.

და ბოლოს, რა არ არის მიღებული ჩინეთში:

1 ჯოლია, გვ41
2 ჩინეთმცოდნეობის საფუძვლები, გვ. 554
3 იქვე, 554
4 იქვე, გვ. 554

აგრესიულობა და ეგოცენტრულობა, არათანმიმდევრობა, სავიზიტო ბარათის გარეშე ყოფნა, პარტნიორისათვის სახელით მიმართვა (გვარს წინ ემატება „მისტერ“), გამუდმებით თვალეში ყურება, ხშირი ვიზუალური კონტაქტით, საჩუქრის თეთრ ფერში შეხვევა, თეთრი და ცისფერი ყვავილების, ასევე საათის ჩუქება, წერის შემთხვევაში ჯერ სახელის, შემდეგ გვარის მოხსენიება, ეგზოტიკურ კერძზე უარის თქმა, მოლაპარაკების ნაჩქარევი წარმართვა, ფრონტაციული¹ ურთიერთობა, მოკლე ვადიანი შეთანხმება, გადანყვებილებათა ინდივიდუალურად მიღება. ძვირადღირებული საჩუქრის მირთმევა, ტრახახი, საერთო თეფშიდან უკანასკნელი ნაჭრის აღება, წვრილმანი გასამრჯელოს² გადახდა და ა.შ.

თუ ამ საკითხებს კულტურის სოციოლოგიის ჭრილშიც განვიხილავთ, ძალიან საინტერესო სურათს მივიღებთ: თანამედროვე პოლიტიკურ თეორიებში სახელმწიფოს, სამართლის და კულტურის ურთიერთმიმართება როგორც ძალაუფლების ლეგიტიმაციის, სოციალური ინტეგრაციის და ღირებულებითი ნორმების ინსტიტუციონალიზაციის ცენტრალური მექანიზმი ისე განიხილება. დასავლურ ლიბერალურ მოდელში სამართალი, როგორც წესი, კულტურისგან, ფორმალურად, გამიჯნულ, ნორმატიულ-რაციონალურ სისტემად აღიქმება. თუმცა ჩინეთის შემთხვევაში, განსხვავებულ კონფიგურაციას ვხედავთ, რომელიც შემდეგნაირად გამოიყურება: სამართალი კულტურულ-ცივილიზაციური მატრიცის ორგანულ ნაწილად ფუნქციონირებს და სახელმწიფო კი კულტურის მეშვეობით, საკუთარი ლეგიტიმაციის რეპროდუქციას ახდენს.

ჩინური მოდელი, ინდივიდუალისტურ სამართლებრივ პრინციპებს არ ეფუძვნება. ის კონფუციანურ ეთიკური წესრიგის, კოლექტივიზმის და ჰარმონიის იდეაზე დგას.

კონფუციანური ფილოსოფია ჩინური სამართლებრივი კულტურის ღირებულებით საფუძველს გასაზღვრავს და კონფუციანური ხედვა კი სამართალს, როგორც პირველადი რეგულირების ინსტრუმენტს ისე არ განიხილავს - აქ უფრო მნიშვნელოვანია მორალური წესრიგი და ჰარმონია. თანამედროვე ჩინური სამართლის მსოფლიოში ერთ-ერთ გამოჩენილი მკვლევარი **ბენჯამინ ლ.ლიბმანი** (Benjamin L. Liebman, 1969) აღნიშნავს:

„ჩინეთში კანონი ისტორიულად ფუნქციონირებდა როგორც მორალური წესრიგის დამატება და არა როგორც მმართველობის ავტონომიური სისტემა“/ „In China, law historically functioned as a supplement to moral order rather than as an autonomous system of governance“.³

ანალოგიურად, ჩინელი იურიდიული და პოლიტიკური თეორეტიკოსი და ჩინეთის მინზუს უნივერსიტეტის პრეზიდენტი **ჯიან შიგუნი** (Jiang Shigong, 1967), რომელიც ჩინეთში ლიბერალიზმს ეწინააღმდეგება, თავის შრომებში ხაზგასმულად გამოხატავს თავის თვალსაზრს, რომ ჩინურ პოლიტიკურ-სამართლებრივ სისტემაში, კონსტიტუცია, მხოლოდ იურიდიულ ტექსტად ვერ განიხილება. ის ცივილიზაციური მანდატის გაგრძელებაა: „ჩინეთის კონსტიტუცია არ არის მხოლოდ სამართლებრივი დოკუმენტი, არამედ ისტორიული ცივილიზაციისა და პოლიტიკური მორალის გამოხატულება“/“The Chinese Constitution is not merely a legal document but an expression of historical civilization and political morality“⁴.

შეგვიძლიათ დავასკვნათ, რომ სამართალი ჩინურ მოდელში, კულტურის გაგრძელებაა და არა მისი ნეიტრალური მარეგულირებელი.

თანამედროვე ეტაპზე, ჩინური სახელმწიფო კულტურის პოლიტიკის აქტიურ ინტეგრაციას სამართლებრივ სტრუქტურებში ახორციელებს. იტალიელი ფილოსოფოსის და პოლიტიკური მოღვაწის **ანტონიო გრამსის** (Antonio Gramsci, 1891–1937) „კულტურის ჰეგემონიის“ ჩარჩოში თუ ამ პროცესებს შევხედავთ, ჩინური სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ ჰეგემონია სახელმწიფოს მიერ კულტურული მემკვიდრეობის ინსტიტუციონალიზაციის გზით ხორციელდება.

ამერიკელი სოციოლოგი **ანდრეი ბელი** (Daniel A. Bell, 1919-2011) წერდა: „ჩინეთის პოლიტიკური მოდელი მერიტოკრაციას, კულტურულ ტრადიციასა და სახელმწიფო ავტორიტეტს ერთიან ნორმატიულ ჩარჩოში აერთიანებს“/“China’s political model integrates meritocracy, cultural tradition and state authority into a unified normative framework“⁵.

ამ მოდელში, სამართალი, როგორც ღირებულებითი ჩარჩოს ინსტრუმენტი ისე მოქმედებს, ხოლო კულტურის შესახებ კანონმდებლობა - სახელმწიფოს და კულტურის ალიანსს აყალიბებს.

1 ფრონტაციული ურთიერთობა არის აგრესიული, დაპირისპირებაზე ორიენტირებული ქცევა, რომელიც ხასიათდება ღია კონფლიქტით, წინააღმდეგობითა და დაძაბულობით და გულისხმობს მტრულ განწყობას, რომელიც შეიძლება გამოვლინდეს როგორც პირად, ისე პოლიტიკურ დონეზე

2 ჯოლია 341

3 Liebman, 2014, p. 167

4 Jiang, 2018, p. 24

5 Bell, 2015, p. 38

ჩინეთის ოფიციალური დისკურსი ტერმინს - „rule of law with Chinese characteristics“ იყენებს, რომელიც სამართლის სისტემის განვითარებას გულისხმობს პარტიულ-სახელმწიფოებრივი ხელმძღვანელობის ფარგლებში.

დღევანდელი ჩინეთის მმართველი ხელი-სუფლება სამართალს განიხილავს როგორც მმართველობის ეფექტურ ინსტრუმენტს და არა ძალაუფლების შეზღუდვის მექანიზმს.

ამერიკელი მეცნიერი, სამართლის პროფესორი **რენდალ პირენბუმი** (Randall Peerenboom, 1958) დღევანდელი ხელისუფლების ქმედებას ასე აფასებს: „ჩინეთი ავითარებს კანონის უზენაეს სისტემას და არა დასავლური სტილის კანონის უზენაესობას“/„China is developing a rule by law system rather than a Western-style rule of law“¹. ასეთ კონტექსტში კი სამართალი ჩინეთში კულტურის და პოლიტიკის ერთიანობის ინსტრუმენტი ხდება, რომელიც ეროვნული იდენტობის და ცივილიზაციურ თვითაღქმას ემყარება.

ჩინეთის კულტურის პოლიტიკა სახელმწიფო განვითარების სტრატეგიაშია ინტეგრირებული, რომელშიც კულტურა როგორც „რბილი ძალის“ (**Joseph Nye-ის** კონცეფცია) რესურსად, ეროვნული უსაფრთხოების კომპონენტად აღიქმება და გლობალურ მსოფლიო დიპლომატიის ფორმატად გადაამუშავდა, ჩამოყალიბდა.

თუ დღევანდელი ჩინეთის კულტურის შესახებ საკანონმდებლო ბაზას გადავხედავთ, ის მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორცაა: კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სამართლებრივი ჩარჩო, ციფრული მედია-ტექნოლოგიების რეგულაცია და ამავე დროს, იდეოლოგიური კონტროლის მექანიზმები.

დანვერის უნივერსიტეტის ჩინელ-ამერიკელი პოლიტიკოლოგი, ჩინეთის საგარეო პოლიტიკის პროფესორი **სუიშენ ჩჰაო** (Suisheng Zhao, 1954) აღნიშნავს, რომ „კულტურული ნაციონალიზმი რეჟიმის ლეგიტიმაციის მნიშვნელოვანი წყარო გახდა თანამედროვე ჩინეთში“/„Cultural nationalism has become an important source of regime legitimacy in contemporary China“.²

აქედან ჩანს, რომ თანამედროვე ჩინეთის სამართალი მხოლოდ სოციალური წესრიგის შენარჩუნებას არ ემსახურება, ის - კულტურის სფეროს სახელმწიფოებრივ რეპროდუქციაზე ზრუნავს.

დასკვნა

ჩინეთის ამ მოდელის მიხედვით, სახელმწიფო-სამართალი-კულტურა - ერთიან ნორმატიულ ეკოსისტემას ქმნიან, სადაც სამართალი ავტონომიურად კი არ მუშაობს, არამედ კულტურასთან ინტეგრირებულ მმართველობით ინსტრუმენტს წარმოადგენს.

შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ჩინური სპეციფიკა, სახელმწიფოს, სამართლის და კულტურის ურთიერთობაში შემდეგნაირად არის გამოხატული:

- სამართალი ცივილიზაციურ-ეთნიკურ ტრადიციასა და ფუნქციებს;
- სახელმწიფო, ლეგიტიმაციას, კულტურული მემკვიდრეობის ინსტრუმენტალიზაციის გზით ახორციელებს;
- კულტურის პოლიტიკა სამართლებრივი სტრატეგიის განუყოფელი ნაწილია;
- სამართალი, როგორც ღირებულებათა წესრიგის ინსტიტუციური ფორმა ისე ფუნქციონირებს;

ჩინეთის ისტორიის მკვლევარებს მიაჩნიათ, რომ ჩინური კულტურა არ წარმოადგენს მარტო ფილოსოფიის, რიტუალების, ხელოვნებისა და ოჯახური ღირებულებების მოზაიკას, არამედ ამ ფენომენის ზეგავლენა აისახებოდა საზოგადოებრივი ცხოვრების თითქმის ყველა სფეროზე, როგორც მატერიალურ, ისე სულიერ კულტურაზე. აქედან გამომდინარე, ხდებოდა სახელმწიფოს მართვის სისტემების ფორმირება, საკანონმდებლო აქტების შექმნა, სამეცნიერო დარგების, სწავლა-განათლების სისტემის, ქალაქთმშენებლობის პრინციპების, არქიტექტურული და სახვითი ხელოვნების სტილის განვითარება. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ თითოეული ხალხის კულტურა უნიკალურია და კულრუის იდენტობა სხვადასხვა ხალხის, მათი ცხოვრების წესების და ნორმების ინდივიდუალიზმს არ გამორიცხავს, პირიქით, ამ საერთო და განსხვავებული ნორმების საფუძველზე მტარდება საერთაშორისო ურთიერთობები და მშვიდობიანი თანაარსებობის შესაძლებლობა ხალხებს შორის. ეს კარგად ჩანს ჩინეთის მაგალითზეც.

ამდენად, ჩინური კულტურა, გარკვეულწილად, ზოგადდამოსავლური კულტურისაგანაც კი განსხვავებულია, ამიტომაც ტერმინი „**ჩინური სპეციფიკით**“, რაც საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს შეესაბამება - გამართლებულია.

1 Peerenboom, 2002, p. 3
2 Zhao, 2013, p. 536